

# DIYARBAKIR DIŞ TİCARET RAPORU 2019

Hikmet DENİZ  
Haziran 2020

## İçindekiler

1. İhracat.....	2
1.1. İhracat Yapılan Ülkeler .....	3
1.2. Diyarbakır'ın En Büyük İhracat Partneri: Irak.....	6
1.3. İhracat Ürünleri .....	8
2. İthalat.....	10
2.1. İthalat Yapılan Ülkeler .....	11
2.2. İthalat Ürünleri .....	12
3. Genel Değerlendirme .....	13
4. Ekler .....	15
5. Kaynakça.....	20

## Tablolar Listesi

Tablo 1: Yıllar İtibariyle Dış Ticaret.....	3
Tablo 2: Seçilmiş İhracat Göstergeleri.....	3
Tablo 3: En Fazla İhracat Yapılan Ülke Sıralaması .....	4
Tablo 4: Yıllar İtibarıyla Irak İhracatı.....	7
Tablo 5: En Fazla İhracat Yapılan 20 Ürün.....	8
Tablo 6: Gıda Ürünleri ve İçecek Sektörünün Alt Sektör Dağılımı.....	9
Tablo 7: Ülkeden Aldığı Paya Göre İhracatta Öne Çıkan Ürünler.....	10
Tablo 8: Seçilmiş İthalat Göstergeleri.....	11
Tablo 9: En fazla İthalat Yapılan Ülke Sıralaması.....	11
Tablo 10: En Fazla İthalat Yapılan 15 Ürün .....	12
Tablo 11: Tarım ve Hayvancılık Ürünlerinin Fasıllı Ayrıntısı.....	13

## Şekiller Listesi

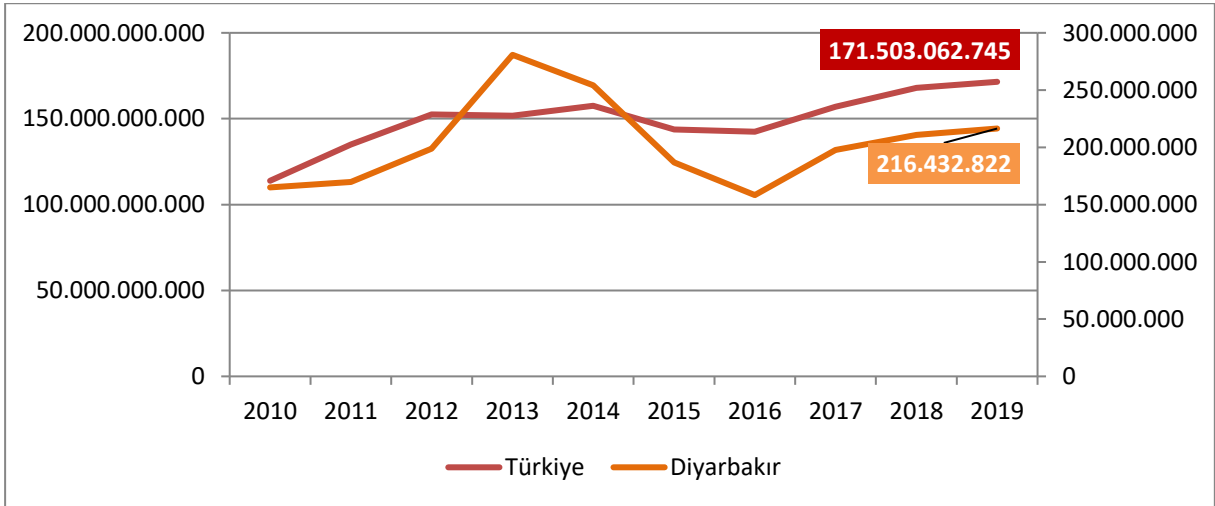
Şekil 1: Yıllara Göre İhracat, Dolar .....	2
Şekil 2: Ülkelere Göre Türkiye İhracatı, Dolar .....	4
Şekil 3: Ülkelere Göre Diyarbakır İhracatı, Dolar .....	5
Şekil 4: Irak ve Çin Hariç Diyarbakır İhracatında Ülkeler, Dolar.....	6
Şekil 5: İllerin Irak'a Yaptığı İhracat, Dolar .....	7
Şekil 6: Yıllara Göre İthalat, Dolar .....	10

## Diyarbakır Dış Ticareti 2019

### 1. İhracat

Türkiye'nin 2019 yılı ihracatı, önceki yıla göre %2,1'lik artış ile 171,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Son 10 yılın ihracat rakamlarına bakıldığında, Türkiye ihracatı global ekonomik krizin yaşandığı 2009 yılı ve küresel ekonomik daralmanın yaşandığı 2015 ve 2016 yılları hariç genelde artış eğiliminde olmuştur. Diyarbakır ihracatı da 2013 yılına kadar Türkiye ortalamasının çok üstünde bir artış ivmesi ile ihracatını artırmış ancak bu yıldan sonra komşu ülkelerde yaşanan olaylar ve belirsizlikler nedeniyle düşüş yaşanmış ve 2016 yılı sonrasında ülke ihracat artışına paralel olarak artmaya başlamıştır. 2019 yılı ihracatı ise önceki yıla göre %2,6'lık bir artış ile yaklaşık 216 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Ancak halen 2013 yılındaki 281 milyon dolar seviyesinin %30 gerisindedir. Türkiye'nin ve Diyarbakır'ın ihracatı yıllar itibariyle karşılaştırıldığında, Diyarbakır'ın ihracatının genel olarak Türkiye ihracatının artış ve azalışına paralel seyir gösterdiği ancak Diyarbakır ihracatının artış ve azalış hızlarının daha fazla olduğu görülmektedir.

Şekil 1: Yıllara Göre İhracat, Dolar



Kaynak: TÜİK, 2020.

Dış ticaret dengesi Türkiye'de negatifken, Diyarbakır ilinde pozitif değerde kalmakta ve yıllar itibariyle genel olarak pozitif yönde artmaktadır. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi, 2019 yılında Türkiye'de 31,2 milyar dolar dış ticaret açığı varken, Diyarbakır ili, 133,3 milyon dolar dış ticaret fazlası vermiştir.

**Tablo 1: Yıllar İtibariyle Dış Ticaret**

Diyarbakır						Türkiye				
Yıllar	İhracat (Bin Dolar)	Artış Oranı (%)	İthalat (Bin Dolar)	Artış Oranı (%)	Dış Ticaret Dengesi	İhracat (Bin Dolar)	Artış Oranı (%)	İthalat (Bin Dolar)	Artış Oranı (%)	Dış Ticaret Dengesi
2010	165.055	43,0	39.610	66,4	125.445	113.883.219	11,5	185.544.332	31,7	-69.936.378
2011	169.672	2,8	62.816	58,6	106.856	134.906.869	18,5	240.841.676	29,8	-38.785.809
2012	198.959	17,3	69.057	9,9	129.902	152.461.737	13,0	236.545.141	-1,8	-71.661.113
2013	280.808	41,1	116.223	68,3	164.584	151.802.637	-0,4	251.661.250	6,4	-105.934.807
2014	254.119	-9,5	55.448	-52,3	198.671	157.610.158	3,8	242.177.117	-3,8	-84.083.404
2015	186.820	-26,5	59.709	7,7	127.111	143.838.871	-8,7	207.234.359	-14,4	-99.858.613
2016	158.300	-15,3	77.458	29,7	80.842	142.529.584	-0,9	198.618.235	-4,2	-56.088.651
2017	197.796	25,0	89.337	15,3	108.459	156.992.940	10,1	233.799.651	17,7	-76.806.711
2018	210.998	6,7	81.672	-8,6	129.327	167.920.613	7,0	223.047.094	-4,6	-55.126.481
2019	216.433	2,6	83.103	1,8	133.330	171.503.063	2,1	202.705.473	-9,1	-31.202.410

**Kaynak:** TÜİK, 2020.

Diyarbakır ihracatı, son yıllarda artış eğilimi içinde olsa da Türkiye toplam ihracatı içinden aldığı pay oldukça düşük olup 2019 yılında yaklaşık %0,13 olarak gerçekleşmiştir. Kişi başına ihracat miktarı da Türkiye'de 2.062 dolar iken Diyarbakır'da yaklaşık 17 kat daha düşük olarak 123 dolar olarak gerçekleşmiştir. İhracat il sıralamasında Diyarbakır, 81 il arasında 40'ıncı sırada yer almaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan ve Diyarbakır ile benzer sosyo-kültürel ve coğrafi özelliklere sahip Gaziantep ili, 2019 yılında yaklaşık 7,4 milyar dolar ihracatı ile Diyarbakır'dan 34 kat daha fazla ihracat yapmıştır.

**Tablo 2: Seçilmiş İhracat Göstergeleri**

	Diyarbakır	Türkiye
Kişi Başı İhracat (Dolar)	123	2.062
İhracat İl Sıralaması	40	-
İhracat Yapılan Ülke Sayısı	80	221
Türkiye İhracatı İçindeki Payı (%)	0,13	-

**Kaynak:** TÜİK verilerinden Yazar tarafından hesaplanmıştır.

### 1.1. İhracat Yapılan Ülkeler

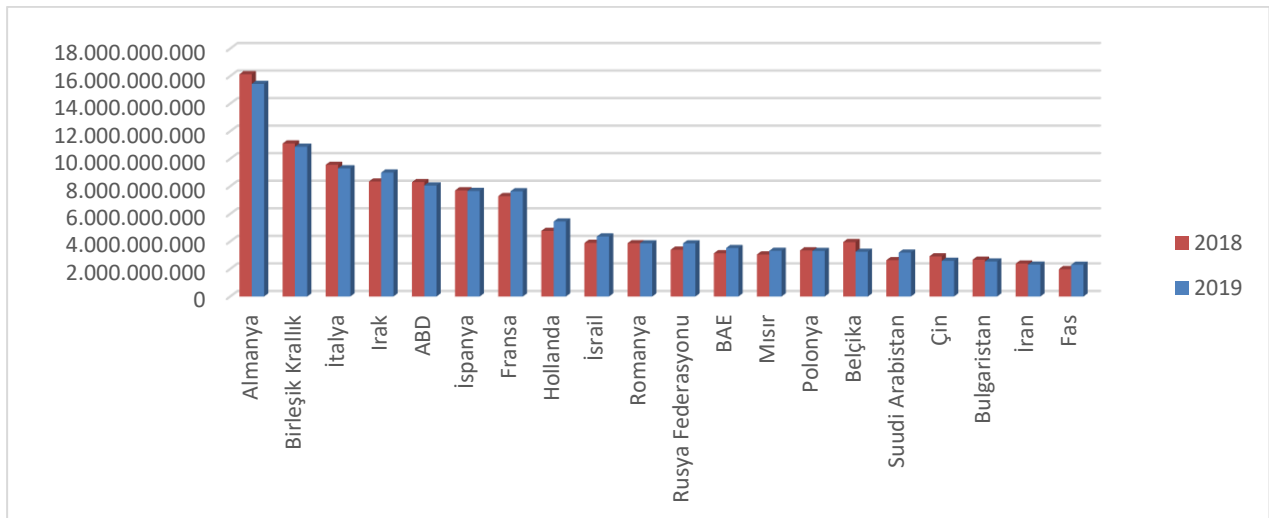
2019 yılı Türkiye ihracatının ülkelere göre dağılımına bakıldığında, aşağıdaki tablo ve grafikte görüldüğü gibi Almanya %9 pay ile birinci, İngiltere %6,3 ile ikinci sıradadır. Daha sonra İtalya ve Irak gelmektedir.

**Tablo 3: En Fazla İhracat Yapılan Ülke Sıralaması**

Diyarbakır				Türkiye			
Sıra	Ülke	İhracat	%	Sıra	Ülke	İhracat	%
		(Dolar)				(Dolar)	
1	Irak	88.864.887	41,1	1	Almanya	15.432.544.471	9,0
2	Çin	50.048.660	23,1	2	İngiltere	10.868.918.936	6,3
3	Cezayir	33.233.252	15,4	3	İtalya	9.300.503.243	5,4
4	Libya	6.179.636	2,9	4	Irak	8.998.636.065	5,2
5	Bahreyn	5.838.631	2,7	5	ABD	8.057.799.369	4,7
6	Gürcistan	4.934.588	2,3	6	İspanya	7.663.843.226	4,5
7	Suudi Arabistan	3.772.078	1,7	7	Fransa	7.638.789.501	4,5
8	BAE	3.728.994	1,7	8	Hollanda	5.444.491.742	3,2
9	Suriye	2.699.492	1,2	9	İsrail	4.356.822.561	2,5
10	İran	1.946.111	0,9	10	Romanya	3.857.927.207	2,2
11	İsrail	1.922.560	0,9	11	Rusya Federasyonu	3.854.059.159	2,2
12	İtalya	1.406.046	0,6	12	BAE	3.517.900.533	2,1
13	Yemen	1.057.650	0,5	13	Mısır	3.318.504.388	1,9
14	KKTC	1.009.235	0,5	14	Polonya	3.309.017.908	1,9
15	Azerbaycan	704.808	0,3	15	Belçika	3.247.801.138	1,9
16	Mısır	534.270	0,2	16	Suudi Arabistan	3.185.183.752	1,9
17	Kazakistan	414.182	0,2	17	Çin	2.587.130.632	1,5
18	Vietnam	398.733	0,2	18	Bulgaristan	2.541.919.220	1,5
19	Uganda	398.587	0,2	19	İran	2.315.563.732	1,4
20	Romanya	393.826	0,2	20	Fas	2.306.949.446	1,3
	İlk 20 Ülke Toplamı	209.486.226	96,8		İlk 20 Ülke toplamı	111.804.306.229	65,2
	Toplam	<b>216.432.822</b>	100,0		Toplam	<b>171.503.062.745</b>	100,0

Kaynak: TÜİK, 2020.

**Şekil 2: Ünelere Göre Türkiye İhracatı, Dolar**

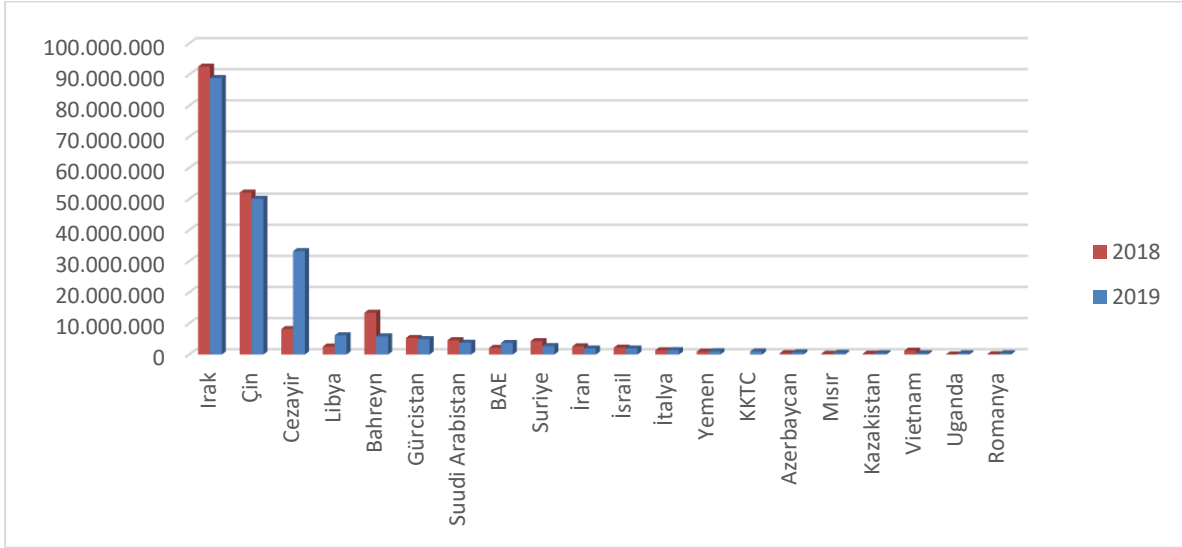


Kaynak: TÜİK, 2020.



Diyarbakır ihracatının ülkelere göre dağılımına bakıldığında, önceki yıla benzer şekilde 2019 yılında da Irak ve Çin'in açık bir şekilde öne çıktığı görülmektedir. Bu iki ülkeye yapılan ihracat miktarı, il toplam ihracatının %64'ünü oluşturmaktadır. Irak en fazla ihracat yapılan ülke olup İlin toplam ihracatında %41'lik bir paya sahiptir. Çin %23,1'lik pay ile ikinci sırada gelmektedir. Üçüncü sırada önceki yıla göre ihracatın önemli miktarda arttığı Cezayir gelmekte olup %15,3'lük paya sahiptir. Diyarbakır ihracatında ülke çeşitliliği az olup, ihracat içinde payı fazla olan Irak ve Çin ile olan ticarete olası bir daralmaya karşın, il ihracatı çok kırılgan bir yapıdadır.

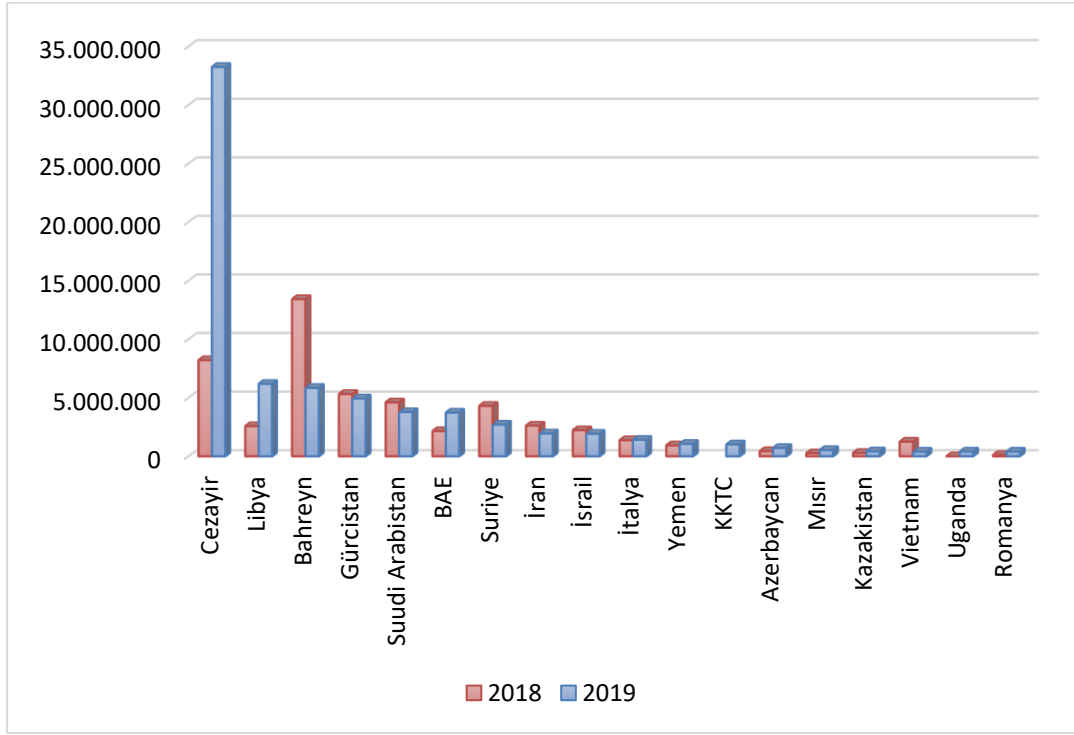
**Şekil 3: Ünelere Göre Diyarbakır İhracatı, Dolar**



**Kaynak:** TÜİK, 2020.

Diyarbakır ihracatını ülke bağlamında daha iyi görmek için Irak ve Çin'in dışındaki ülkeleri de ayrıca incelemek gerekmektedir. Aşağıdaki grafikten görüldüğü gibi 2019 yılında önceki yıla göre Cezayir başta olmak üzere Libya ve BAE'ye yapılan ihracatta gözle görülür artış olmuşken Bahreyn, Suudi Arabistan, Suriye, İnan gibi bazı ülkelerde düşüş olmuştur. 2019 yılında Irak ve Çin'e yapılan toplam ihracat %4 azalmışken, diğer ülkelere yapılan toplam ihracat miktarı ise yaklaşık %17 artmıştır. Bu durum Diyarbakır ihracatında Irak ve Çin dışındaki ülkelerin ağırlığının nispeten arttığı, daha dengeli bir pazar yapısına doğru gidildiğini göstermektedir.

Şekil 4: Irak ve Çin Hariç Diyarbakır İhracatında Ülkeler, Dolar



Kaynak: TÜİK, 2020.

## 1.2. Diyarbakır'ın En Büyük İhracat Partneri: Irak

Irak, yaklaşık 9 milyar dolar ihracat ile Türkiye'nin Almanya, İngiltere ve İtalya'dan sonra en fazla ihracat yaptığı 4. ülke konumundadır. Türkiye'nin Irak'a olan ihracatı 2013 yılına kadar sürekli artma eğilimindeyken son yıllarda Irak'ta yaşanan güvenlik sorunları ve siyasal gelişmelerle beraber istenen düzeyin altına gerilemiştir.

Irak Diyarbakır'ın en önemli ihracat partneridir. Toplam il ihracatının %41,1'i Irak'a yapılmaktadır. Diyarbakır'ın Irak'a olan ihracatı yıllar itibariyle ülke ihracatına paralel bir seyir izleyerek 2013 yılından sonra düşüşe geçmiştir. 2019 yılında Irak'a yapılan ülke toplam ihracatı %8 artış göstermişken Diyarbakır'da %4'lük bir düşüş gerçekleşmiştir.

Diyarbakır'dan Irak'a yapılan ihracat miktarı önemli olmakla beraber; Diyarbakır'ın Irak'a olan yakın konumu, kültürel yakınlığı, kapasitesi ve potansiyeli göz önüne alındığında oldukça düşük kalmaktadır. Diyarbakır'ın Irak'a yaptığı ihracat miktarı, Türkiye'nin Irak'a olan toplam ihracatının sadece yaklaşık %1'ini oluşturmaktadır. Halbuki benzer konumda olan Gaziantep ili Türkiye'nin Irak'a olan ihracatının %16,4'ünü tek başına gerçekleştirmektedir. Gaziantep ili 2019 yılında Diyarbakır'dan 17 kat daha fazla miktarda Irak'a ihracat yapmıştır.

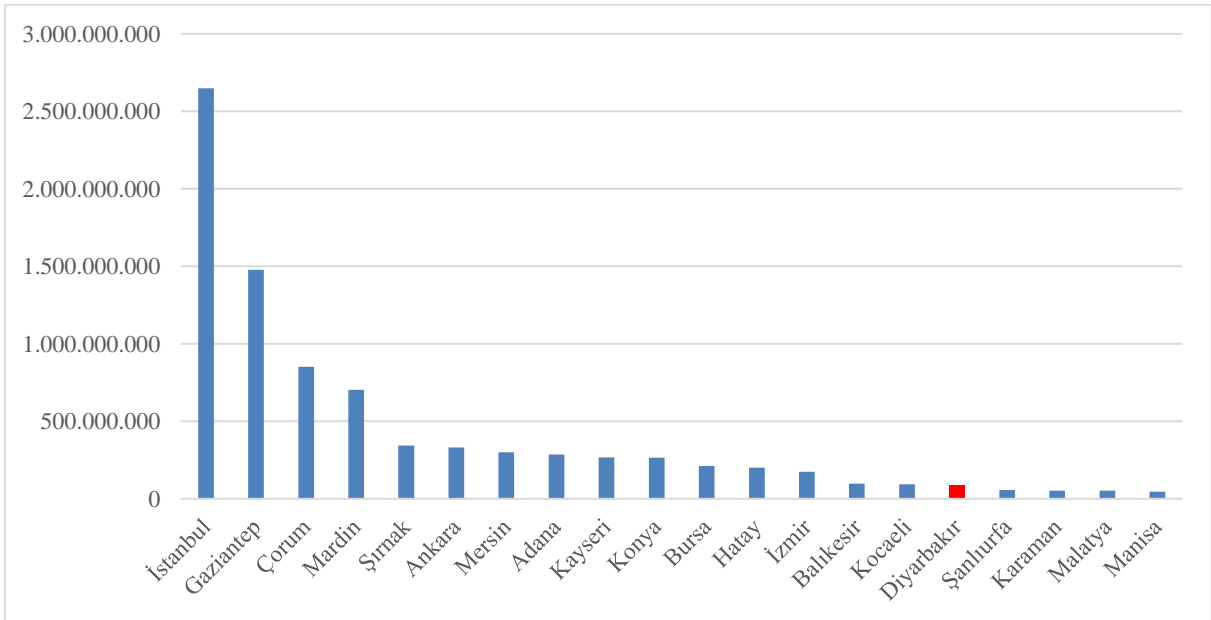
**Tablo 4: Yıllar İtibarıyla Irak İhracatı**

Yıl	Diyarbakır		Gaziantep		TR	
	İhracat	Artış Oranı (%)	İhracat	Artış Oranı (%)	İhracat	Artış Oranı (%)
	(Bin Dolar)		(Bin Dolar)		(Bin Dolar)	
2010	78.694.355	32	1.206.194.617	20	6.036.362.316	18
2011	91.286.153	16	1.773.074.062	47	8.310.129.576	38
2012	107.224.591	17	2.271.749.232	28	10.822.143.970	30
2013	122.815.461	15	2.422.583.460	7	11.948.905.271	10
2014	118.403.078	-4	2.284.957.823	-6	10.887.825.788	-9
2015	90.634.317	-23	1.978.139.378	-13	8.549.966.625	-21
2016	87.491.052	-3	1.783.202.222	-10	7.636.669.605	-11
2017	90.833.092	4	1.674.466.950	-6	9.054.612.317	19
2018	92.544.616	2	1.512.890.155	-10	8.346.025.862	-8
2019	88.864.887	-4	1.478.614.472	-2	8.997.755.532	8

**Kaynak:** TÜİK, 2020.

Aşağıdaki grafikte görüldüğü üzere Diyarbakır ili 2019 yılında Irak'a en fazla ihracat yapmış 16'ncı il konumundadır.

**Şekil 5: İllerin Irak'a Yaptığı İhracat, Dolar**



**Kaynak:** TÜİK, 2020.



### 1.3. İhracat Ürünleri

ISIC'in 2 basamaklı sınıflamasına göre, Diyarbakır'ın en fazla ihracat yaptığı ürünlere bakıldığında, sırasıyla; "metal cevherleri", "taşocakçılığı ve diğer madencilik" ve "gıda ürünleri ve içecek" in öne çıktığı görülmektedir.

**Tablo 5: En Fazla İhracat Yapılan 20 Ürün**

Diyarbakır			Türkiye		
ISIC Adı	İhracat (Dolar)	%	ISIC Adı	İhracat (Dolar)	%
Metal cevherleri	54.661.302	25	Motorlu kara taşıtları ve motorları	20.438.323.716	12
Taş ocakçılığı ve diğer madencilik	35.003.615	16	Giyim eşyası (kürk hariç)	12.640.492.259	7
Gıda ürünleri ve içecek	21.099.645	10	Demir-çelik ana sanayi	11.369.907.256	7
Metalik olmayan diğer mineral ürünler	19.358.266	9	Rafine edilmiş petrol ürünleri	6.518.579.456	4
Motorlu kara taşıtı ve römorklar	17.540.705	8	Motorlu kara taşıtlarının motorlarıyla ilgili parça ve aksesuarları	5.895.196.136	3
Plastik ve kauçuk ürünleri	12.270.821	6	Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi	5.383.412.305	3
Kağıt ve kağıt ürünleri	10.330.036	5	Kuyumculuk ve ilgili maddeler	5.189.775.170	3
Ana metal sanayi	8.290.207	4	Başka yerde sınıflandırılmamış ev aletleri	5.017.163.920	3
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat	6.486.837	3	Plastik ürünleri	4.878.172.730	3
Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makina ve cihazlar	6.426.460	3	Trikotaj (örme) ürünleri	4.582.488.674	3
Kimyasal madde ve ürünler	5.285.450	2	Tekstil elyafından iplik ve dokunmuş tekstil	3.999.138.208	2
Metal eşya sanayi (makine ve teçhizatı hariç)	4.233.138	2	Başka yerde sınıflandırılmamış metal eşya	3.703.238.005	2
Tekstil ürünleri	3.184.977	1	İşlenmiş sebze ve meyveler	3.268.561.584	2
Mobilya ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer ürünler	3.017.242	1	Meyveler, sert kabuklular, içecek ve baharat bitkileri	3.188.416.261	2
Ağaç ve mantar ürünleri (mobilya hariç)	2.441.332	1	Ana kimyasal maddeler	3.105.990.863	2
Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlar	2.329.890	1	Mobilya	2.916.551.743	2
Büro, muhasebe ve bilgi işleme makinaları	1.460.511	1	Halı ve kilim	2.530.946.406	1
Tarım ve hayvancılık	1.264.110	1	Giyim eşyası dışındaki hazır tekstil ürünleri	2.109.165.297	1
Giyim eşyası	981.138	0	Diğer genel amaçlı makineler	2.090.595.073	1
Tıbbi aletler; hassas optik aletler ve saat	366.570	0	İzole edilmiş tel ve kablolar	1.925.968.627	1
İlk 20 Ürün Toplamı	216.032.252	100	İlk 20 Ürün Toplamı	110.752.083.689	65
<b>Genel Toplam</b>	<b>216.432.822</b>	<b>100</b>	<b>Genel Toplam</b>	<b>171.503.062.745</b>	<b>100</b>

Kaynak: TÜİK, 2020.

4 basamaklı ISIC Rev.3 sınıflamasına göre ise Diyarbakır ihracatında “demir cevheri”, “kum, kil taş ocakçılığı”, ve “motorlu kara taşıtları ve motorları” ilk üçte yer almaktadır.

Gıda ürünleri ve içecek sektörünün alt sektör dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir. Buna göre “öğütülmüş tahıl ürünleri” ve “bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağlar” bu sektördeki il ihracatının %82’sini oluşturmaktadır.

**Tablo 6: Gıda Ürünleri ve İçecek Sektörünün Alt Sektör Dağılımı**

ISIC Kodu	ISIC Adı	İhracat Dolar
1514	Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağlar	8.973.183
1531	Öğütülmüş tahıl ürünleri	8.470.710
1543	Kakao, çikolata ve şekerleme	1.517.890
1513	İşlenmiş sebze ve meyveler	1.126.506
1511	Mezbahacılık	360.302
1520	Süt ürünleri	309.030
1532	Nişasta ve nişastalı ürünler	203.098
1600	Tütün ürünleri	101.932
1549	Başka yerde sınıflandırılmamış gıda maddeleri	53.182
1554	Alkolsüz içecekler, maden ve memba suları	43.267
1533	Hazır hayvan yemleri	42.477
	<b>Toplam</b>	<b>21.201.577</b>

**Kaynak:** TÜİK, 2020.

TÜİK tarafından dış ticaret verileri, iller bazında en fazla 4 basamaklı ISIC Rev.3 sınıflamasına göre verildiğinden dolayı ürünlerin detayı görülememektedir. Fakat bu ürün grupları kendi içinde değerlendirildiğinde, demir cevheri ihracatının yanında Çin'e yapılan "blok mermer" ihracatı ve Irak'a yapılan "un" ihracatının alt ürün olarak öne çıktığı düşünülmektedir.

Diyarbakır ihracatının Türkiye toplam ihracatı içindeki payı çok düşük olup yaklaşık binde 1,3 düzeyindedir. Fakat bazı ürünlerde genel eğilimden farklı olarak Diyarbakır, Türkiye ihracatı içinde önemli paya sahiptir. Aşağıdaki tabloda Diyarbakır ihracatının ürün bazında Türkiye ihracatı içinde %1 ve üzerinde pay aldığı ürünler gösterilmiştir. Bu ürünler incelendiğinde daha çok hammaddeye dayalı ürünlerin ihracatının öne çıktığı görülmektedir. Özellikle "demir cevheri"nde Diyarbakır'ın Türkiye ihracatının %53,3'ünü tek başına gerçekleştirmiş olması dikkat çekicidir.

**Tablo 7: Ülkeden Aldığı Paya Göre İhracatta Öne Çıkan Ürünler**

ISIC	ISIC adı	Diyarbakır İhracatı (Dolar)	Türkiye İhracatı (Dolar)	Diyarbakır'ın TR ihracatı içindeki payı (%)
1310	Demir cevheri	54.661.302	102.560.387	53,3
1410	Kum, kil ve taş ocakçılığı	34.968.293	1.028.261.797	3,4
2010	Kereste ve parke	942.793	52.120.544	1,8
2102	Oluklu karton ve mukavva ile kağıt ve mukavvadan ambalajlar	8.483.694	560.022.224	1,5
2696	Taş	14.595.440	981.893.861	1,5
1514	Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağlar	8.973.183	854.757.630	1

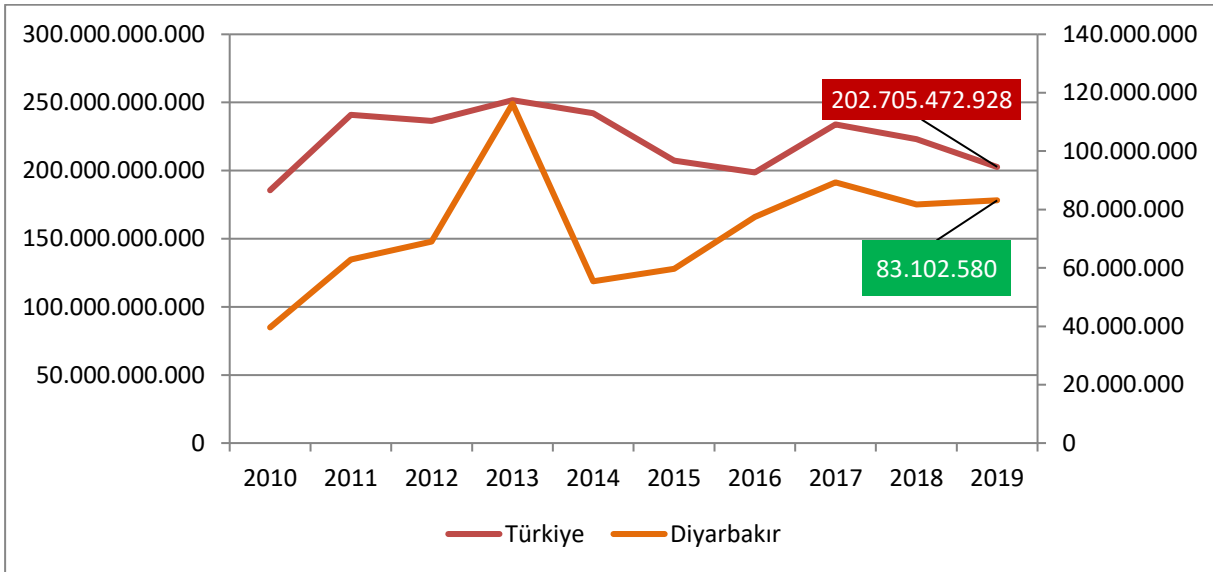
Kaynak: TÜİK, 2020.

## 2. İthalat

Türkiye'nin 2019 yılı ithalatı önceki yıla göre %9,1 azalarak 202,7 milyar dolar olarak gerçekleşmişken, Diyarbakır'ın 2019 yılı ithalatı önceki yıla göre yaklaşık %1,8 artarak 83,1 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'de yapılan ithalat miktarı ihracat miktarından fazla olup dış ticaret açığı oluşmaktadır. Diyarbakır'da ise tam tersi bir durum söz konusu olup dış ticaret dengesi pozitif yöndedir.

**Şekil 6: Yıllara Göre İthalat, Dolar**



Kaynak: TÜİK, 2020.

Kişi başına düşen ithalat rakamı, 2019 yılında Türkiye'de 2.720 dolar iken Diyarbakır'da 48 dolar olarak gerçekleşmiştir. Diyarbakır ili, ithalat miktarında il sıralamasında 43'üncü sırada yer almaktadır.

**Tablo 8: Seçilmiş İthalat Göstergeleri**

	Diyarbakır	Türkiye
Kişi Başı İthalat (Dolar) (2015)	47	2.438
İthalat İl Sıralaması	44	
İthalat Yapılan Ülke Sayısı	64	211
Türkiye İthalatı İçindeki Payı (%)	0,04	

Kaynak: TÜİK, 2020.

### 2.1. İthalat Yapılan Ülkeler

Diyarbakır'ın en fazla ithalat yaptığı dört ülke sırasıyla; Paraguay, Çin, Ukrayna ve Rusya'dır. Bu ülkelerden yapılan ithalatların toplamı il toplam ithalatının %58,5'ini oluşturmaktadır.

**Tablo 9: En fazla İthalat Yapılan Ülke Sıralaması**

Diyarbakır				Türkiye			
Sıra	Ülke	İthalat	%	Sıra	Ülke	İthalat	%
		(Dolar)				(Dolar)	
1	Paraguay	17.560.283	21,1	1	Rusya Federasyonu	22.454.634.580	11,1
2	Çin	13.368.450	16,1	2	Çin	18.496.545.329	9,1
3	Ukrayna	9.286.766	11,2	3	Almanya	17.976.347.110	8,9
4	Rusya Federasyonu	8.367.806	10,1	4	Gizli Ülke	15.157.112.420	7,5
5	Almanya	3.760.604	4,5	5	ABD	11.186.852.984	5,5
6	Uruguay	3.095.211	3,7	6	İtalya	8.611.925.486	4,2
7	BAE	2.582.785	3,1	7	Hindistan	6.593.496.211	3,3
8	Güney Kore	2.485.278	3,0	8	Fransa	6.353.513.427	3,1
9	Moldova	2.187.554	2,6	9	Güney Kore	5.649.173.141	2,8
10	Fransa	1.697.307	2,0	10	Birleşik Krallık	5.426.622.052	2,7
11	Sri Lanka	1.433.982	1,7	11	BAE	4.336.899.045	2,1
12	Çekya	1.410.631	1,7	12	İspanya	4.227.382.415	2,1
13	Romanya	1.345.481	1,6	13	Japonya	3.519.917.323	1,7
14	Japonya	1.307.164	1,6	14	İran	3.270.609.878	1,6
15	İspanya	1.206.297	1,5	15	İsviçre	3.256.669.720	1,6
16	Umman	1.147.709	1,4	16	Belçika	3.164.840.817	1,6
17	ABD	1.104.408	1,3	17	Hollanda	3.071.256.795	1,5

18	Suudi Arabistan	883.262	1,1	18	Ukrayna	2.604.496.283	1,3
19	İran	798.189	1,0	19	Brezilya	2.595.005.700	1,3
20	Hindistan	782.668	0,9	20	Irak	2.517.521.666	1,2
	İlk 20 Ülke Toplamı	75.811.835	91,2		İlk 20 Ülke toplamı	150.470.822.382	74,2
	Toplam	83.102.580	100,0		Toplam	202.705.472.928	100,0

**Kaynak:** TÜİK, 2020.

## 2.2. İthalat Ürünleri

TÜİK'in 2 basamaklı ISIC Rev3 sınıflamasına göre, Diyarbakır ithalatındaki ürünlere bakıldığında %53,8 ile "tarım ve hayvancılık" ilk sırada yer almaktadır. Daha sonra "başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat" ve "motorlu kara taşıtı ve römorklar" gelmektedir. Türkiye'de ise "kimyasal madde ve ürünler", "ana metal sanayi", ve "başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat" ithalat ürünleri arasında öne çıkmaktadır.

**Tablo 10: En Fazla İthalat Yapılan 15 Ürün**

Diyarbakır			Türkiye		
ISIC Adı	İthalat (Dolar)	%	ISIC Adı	İthalat (Dolar)	%
Tarım ve hayvancılık	44.726.804	53,8	Kimyasal madde ve ürünler	31.878.221.561	15,7
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat	5.341.640	6,4	Ana metal sanayi	28.411.772.920	14,0
Motorlu kara taşıtı ve römorklar	5.045.942	6,1	Gizli veri	26.581.992.686	13,1
Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları	3.940.682	4,7	Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat	15.029.933.783	7,4
Plastik ve kauçuk ürünleri	3.446.237	4,1	Motorlu kara taşıtı ve römorklar	12.903.708.515	6,4
Kağıt ve kağıt ürünleri	3.385.169	4,1	Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlar	10.900.505.707	5,4
Mobilya ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer ürünler	3.258.098	3,9	Tarım ve hayvancılık	9.387.885.253	4,6
Kimyasal madde ve ürünler	2.989.880	3,6	Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makina ve cihazlar	7.751.848.102	3,8
Ana metal sanayi	2.715.720	3,3	Atık ve hurdalar	7.091.337.101	3,5
Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makina ve cihazlar	2.652.407	3,2	Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları	6.352.699.602	3,1
Metalik olmayan diğer mineral ürünler	1.399.296	1,7	Diğer ulaşım araçları	5.986.989.968	3,0
Atık ve hurdalar	1.250.040	1,5	Tıbbi aletler; hassas optik aletler ve saat	4.863.212.913	2,4

Gıda ürünleri ve içecek	846.634	1,0	Tekstil ürünleri	4.551.404.279	2,2
Tıbbi aletler; hassas optik aletler ve saat	665.575	0,8	Gıda ürünleri ve içecek	4.440.084.438	2,2
Büro, muhasebe ve bilgi işleme makinaları	441.663	0,5	Plastik ve kauçuk ürünleri	4.328.681.203	2,1
İlk 15 Ürün Toplamı	82.105.787	98,8	İlk 15 Ürün Toplamı	180.460.278.031	89
<b>Genel Toplam</b>	<b>83.102.580</b>	<b>100</b>	<b>Genel Toplam</b>	<b>202.705.472.928</b>	<b>100</b>

**Kaynak:** TÜİK, 2020.

Diyarbakır ithalatının %53,8'ini oluşturan tarım ve hayvancılık ürünlerinin fasıllara göre ayrımına bakıldığında aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi yağlı tohumlar, hububat ve canlı hayvanların öne çıktığı görülmektedir. Yağlı tohumların ağırlıklı olarak ildeki yağ sanayi işletmelerinde ve yem olarak kullanıldığı tahmin edilmektedir.

**Tablo 11: Tarım ve Hayvancılık Ürünlerinin Fasil Ayrıntısı**

Fasıl	Fasıl adı	İthalat Dolar
12	Yağlı tohum ve meyveler, muhtelif tane, tohum ve meyveler, sanayide ve tıpta kullanılan bitkiler, saman ve kaba yem	30.004.279
10	Hububat	8.212.748
1	Canlı hayvanlar	4.799.202
9	Kahve, çay, Paraguay çayı ve baharat	1.686.921
7	Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular	7.437
8	Yenilen meyveler ve sert kabuklu meyveler	2.161
	<b>Toplam</b>	<b>44.712.748</b>

**Kaynak:** TÜİK, 2020.

### 3. Genel Değerlendirme

Diyarbakır ili, geçmişten bu yana bölgenin önemli bir ticaret merkezi konumunda olmuştur. Bölgede yaşanan güvenlik sorunları ve yaşanan göç ile beraber 90'lı yıllarda yeterince gelişemeyen il ekonomisi, son yıllarda gelişme trendine girmiştir. İl ekonomisinin gelişmesine paralel olarak, 2000'li yıllarda Diyarbakır'da başlayan dış ticaret, zamanla il ekonomisi içinde görünür olmaya başlamıştır.

Türkiye ihracatı, 2010-2019 yıllarını kapsayan son 10 yıllık dönemde %50,6 oranında büyürken, Diyarbakır ihracatı aynı dönemde %31,1 oranında büyüme göstermiştir. 2010 yılında 165 milyon dolar olan il ihracatı, 2019 yılında 216 milyon dolara ulaşmıştır.

Son yıllarda ülke ortalamasının üzerinde yaşanan bu ihracat artışına rağmen, Diyarbakır'ın Türkiye toplam ihracatı içindeki payı sadece binde 1,3 düzeyindedir. Diyarbakır'ın kişi başına ihracat miktarı (123 dolar) da Türkiye ortalamasından (2.062 dolar)



yaklaşık 17 kat daha düşüktür. İhracat il sıralamasında Diyarbakır, 81 il arasında 40'ıncı sırada yer almaktadır.

Öte yandan, Diyarbakır ihracatının ülkelere göre dağılımına bakıldığında, ülke çeşitliliğinin az olduğu görülmektedir. Toplam ihracatın %64'ünü Irak ve Çin oluşturmaktadır. Bu durum; Diyarbakır ihracatı içinde payı fazla olan Irak ve Çin gibi ülkelerle olan ticarete olası bir daralmaya karşın, il ihracatının çok kırılgan bir yapıda olduğunu göstermektedir.

Diyarbakır'ın mevcut ihracat düzeyi; ilin tarımsal potansiyeli ve doğal kaynakları, genç işgücü ve civar komşu ülkelerle olan kültürel yakınlığı dikkate alındığında, potansiyelinin oldukça altında kalmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan ve Diyarbakır ile benzer sosyo-kültürel ve coğrafi özelliklere sahip Gaziantep ili, 2019 yılında yaklaşık 7,4 milyar dolar ihracatı ile Diyarbakır'dan 34 kat daha fazla ihracat yapmıştır.

Diyarbakır'ın da Gaziantep iline benzer bir şekilde bölgenin önemli bir üretim ve ihracat merkezi olma potansiyeli yüksektir. Özellikle 2012 yılında yürürlüğe giren yeni teşvik sistemi ile beraber Bölgenin önemli bir tarım ve ticaret merkezi olan Diyarbakır'da sanayi alanında yatırımlar hızla artmakta, üretim ve sanayi kültürü oluşmaya başlamaktadır.

Mesafelerin önemini yitirdiği, küresel rekabetin hızla arttığı günümüzde üretim faaliyetleri, ihracat ile desteklenmek zorundadır. 2023 ihracat hedefleri doğrultusunda Diyarbakır'ın da potansiyeline paralel olarak konumlanması için, ihracat hızını ülke ortalamasından çok daha fazla artırması gerekmektedir. Firmaların ihracat odaklı üretim modeline geçmeleri, üretim süreçlerinde ihracat kalitesini yakalamaları, ihracat departmanlarını güçlendirerek dış ticaret pazarlama kapasitelerini artırmaları, e-ticaret e-ihracat gibi kanalları da kullanarak mevcut pazarların yanı sıra yeni pazarlar bulmaları gerekmektedir. Bölgedeki kurum ve kuruluşların da bu ihracat vizyonu ile firmaların ihracat kapasitelerinin artırılmasına yönelik, eşgüdümlü olarak faaliyetlerini artırması, dış ticareti kolaylaştırıcı rol üstlenmeleri gerekmektedir.

#### 4. Ekler

#### EK-1 Seçilmiş Yıllar için Diyarbakır İhracatında Öne Çıkan 10 Ülke

S.N.	2005		2013		2016		2017		2018		2019	
	Ülke	İhracat (\$)	Ülke	İhracat (\$)	Ülke	İhracat (\$)	Ülke	İhracat (\$)	Ülke	İhracat (\$)	Ülke	İhracat (\$)
1	Irak	31.547.954	Irak	122.815.461	Irak	87.491.052	Irak	90.833.092	Irak	92.544.616	Irak	88.864.887
2	Çin	9.889.793	Çin	79.857.452	Çin	33.998.239	Çin	41.814.493	Çin	52.058.740	Çin	50.048.660
3	Kazakistan	5.059.914	Slovenya	18.813.271	Suriye	7.221.955	Bahreyn	11.341.986	Bahreyn	13.416.795	Cezayir	33.233.252
4	İsrail	1.797.582	Almanya	15.649.941	Bahreyn	6.402.013	Hollanda	10.074.659	Cezayir	8.203.515	Libya	6.179.636
5	Tayvan	1.461.906	S. Arabistan	5.239.455	S. Arabistan	5.382.730	S. Arabistan	5.656.399	Gürcistan	5.313.653	Bahreyn	5.838.631
6	Yunanistan	1.066.630	Libya	5.044.870	İran	2.784.914	Almanya	4.368.636	S. Arabistan	4.598.289	Gürcistan	4.934.588
7	S. Arabistan	1.035.588	Polonya	4.192.761	BAE	1.607.530	İran	4.301.222	Suriye	4.303.054	S. Arabistan	3.772.078
8	İtalya	887.660	Kanada	3.510.962	Libya	1.565.733	Macaristan	3.386.727	Moldova	3.185.330	BAE	3.728.994
9	Hong Kong	818.346	Tayvan	1.972.914	Gürcistan	1.063.535	Suriye	2.545.840	İran	2.615.767	Suriye	2.699.492
10	Japonya	752.519	Avustralya	1.849.003	Ürdün	979.454	İtalya	2.446.250	Libya	2.574.530	İran	1.946.111
	<b>Toplam İhracat</b>	<b>57.349.306</b>	<b>Toplam İhracat</b>	<b>280.807.593</b>	<b>Toplam İhracat</b>	<b>158.300.080</b>	<b>Toplam İhracat</b>	<b>197.796.258</b>	<b>Toplam İhracat</b>	<b>210.998.363</b>	<b>Toplam İhracat</b>	<b>216.432.822</b>

### EK-2 Seçilmiş Yıllar için Diyarbakır İthalatında Öne Çıkan 10 Ülke

S.N.	2005		2013		2016		2017		2018		2019	
	Ülke	Ülke	İthalat (\$)	Ülke	Ülke	İthalat (\$)	Ülke	İthalat (\$)	Ülke	İthalat (\$)	Ülke	İthalat (\$)
1	Japonya	4.078.794	Hindistan	16.253.110	Çin	15.163.245	Çin	14.906.690	Çin	14.146.211	Paraguay	17.560.283
2	Çin	2.515.980	Çin	15.862.104	Rusya	8.963.384	Malezya	13.234.000	Paraguay	12.446.129	Çin	13.368.450
3	İrlanda	2.090.438	İtalya	13.716.055	Paraguay	8.266.691	ABD	13.210.544	Rusya	11.047.318	Ukrayna	9.286.766
4	İtalya	1.531.078	Almanya	12.069.562	Malezya	6.055.557	Almanya	9.808.904	Brezilya	9.914.897	Rusya	8.367.806
5	İsveç	1.226.250	Rusya	9.507.509	Almanya	5.528.624	Rusya	5.488.278	Almanya	7.139.598	Almanya	3.760.604
6	Almanya	1.152.069	ABD	8.245.957	Güney Kore	3.347.763	Hindistan	3.267.647	Güney Kore	3.035.964	Uruguay	3.095.211
7	Özbekistan	903.003	Avusturya	5.221.411	Hindistan	2.522.407	Ukrayna	2.976.237	Hindistan	2.782.737	BAE	2.582.785
8	Güney Kore	701.766	Slovenya	4.632.081	Slovakya	2.315.593	Güney Kore	2.792.297	İran	2.567.435	Güney Kore	2.485.278
9	Rusya	393.234	İspanya	3.544.702	Uruguay	2.266.593	Sri Lanka	2.721.715	Malezya	2.292.091	Moldova	2.187.554
10	ABD	335.358	Güney Kore	3.043.109	İtalya	2.120.552	İspanya	1.655.537	Ukrayna	1.819.399	Fransa	1.697.307
	<b>Toplam İthalat</b>	<b>16.347.324</b>	<b>Toplam İthalat</b>	<b>116.223.247</b>	<b>Toplam İthalat</b>	<b>77.458.350</b>	<b>Toplam İthalat</b>	<b>89.336.861</b>	<b>Toplam İthalat</b>	<b>81.671.852</b>	<b>Toplam İthalat</b>	<b>83.102.580</b>

### EK-1 Seçilmiş Yıllar için Diyarbakır İhracatında Öne Çıkan 10 Sektör

S.N.	2005		2013		2016		2017		2018		2019	
	Sektör (ISIC)	İhracat (\$)	Sektör (ISIC)	İhracat (\$)	Sektör (ISIC)	İhracat (\$)	Sektör (ISIC)	İhracat (\$)	Sektör (ISIC)	İhracat (\$)	Sektör (ISIC)	İhracat (\$)
1	Taşocakçılığı ve diğer madencilik	14.342.636	Taşocakçılığı ve diğer madencilik	71.476.081	Gıda ürünleri ve içecek	53.319.482	Gıda ürünleri ve içecek	50.093.793	Gıda ürünleri ve içecek	44.421.050	Metal cevherleri	54.661.302
2	Metalik olmayan diğer mineral ürünler	13.890.735	Gıda ürünleri ve içecek	66.450.432	Taşocakçılığı ve diğer madencilik	28.264.212	Taşocakçılığı ve diğer madencilik	40.338.787	Taşocakçılığı ve diğer madencilik	39.065.901	Taşocakçılığı ve diğer madencilik	35.003.615
3	Gıda ürünleri ve içecek	13.604.653	Kimyasal madde ve ürünler	57.756.622	Metalik olmayan diğer mineral ürünler	14.230.395	Metal cevherleri	25.123.820	Metal cevherleri	33.531.664	Gıda ürünleri ve içecek	21.099.645
4	Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makina ve cihazlar	3.872.043	Metalik olmayan diğer mineral ürünler	23.678.064	Metal cevherleri	13.497.352	Metalik olmayan diğer mineral ürünler	13.585.042	Metalik olmayan diğer mineral ürünler	14.161.603	Metalik olmayan diğer mineral ürünler	19.358.266
5	Ağaç ve mantar ürünleri (mobilya hariç)	3.568.072	Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makina ve cihazlar	13.186.896	Plastik ve kauçuk ürünleri	10.857.739	Plastik ve kauçuk ürünleri	9.582.101	Plastik ve kauçuk ürünleri	13.673.663	Motorlu kara taşıtı ve römorklar	17.540.705
6	Plastik ve kauçuk ürünleri	1.894.837	Metal cevherleri	11.704.770	Ana metal sanayi	9.424.551	Mobilya ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer ürünler	8.786.012	Ana metal sanayi	11.929.401	Plastik ve kauçuk ürünleri	12.270.821
7	Kimyasal madde ve ürünler	1.469.399	Plastik ve kauçuk ürünleri	9.414.065	Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makina ve cihazlar	5.818.766	Motorlu kara taşıtı ve römorklar	8.368.204	Motorlu kara taşıtı ve römorklar	11.751.469	Kağıt ve kağıt ürünleri	10.330.036
8	Giyim eşyası	1.426.739	Büro, muhasebe ve bilgi işleme makineleri	7.254.079	Mobilya ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer ürünler	5.266.859	Kimyasal madde ve ürünler	7.477.779	Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makina ve cihazlar	6.500.698	Ana metal sanayi	8.290.207
9	Metal eşya sanayi (makine ve teçhizatı hariç)	1.188.045	Tekstil ürünleri	4.099.306	Kimyasal madde ve ürünler	2.447.946	Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makina ve cihazlar	6.648.770	Kimyasal madde ve ürünler	6.457.845	Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat	6.486.837
10	Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat	1.092.825	Metal eşya sanayi (makine ve teçhizatı hariç)	3.822.567	Büro, muhasebe ve bilgi işleme makineleri	2.049.820	Giyim eşyası	4.769.742	Metal eşya sanayi (makine ve teçhizatı hariç)	5.610.326	Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makina ve cihazlar	6.426.460
	<b>Toplam İhracat</b>	<b>57.349.306</b>	<b>Toplam İhracat</b>	<b>280.807.593</b>	<b>Toplam İhracat</b>	<b>158.300.080</b>	<b>Toplam İhracat</b>	<b>197.796.258</b>	<b>Toplam İhracat</b>	<b>210.998.363</b>	<b>Toplam İhracat</b>	<b>216.432.822</b>

### EK-4 Seçilmiş Yıllar için Diyarbakır İthalatında Öne Çıkan 10 Sektör

S.N.	2005		2013		2016		2017		2018		2019	
	Sektör (ISIC)	İthalat (\$)	Sektör (ISIC)	İthalat (\$)	Sektör (ISIC)	İthalat (\$)	Sektör (ISIC)	İthalat (\$)	Sektör (ISIC)	İthalat (\$)	Sektör (ISIC)	İthalat (\$)
1	Tıbbi aletler; hassas optik aletler ve saat	5.520.713	Kimyasal madde ve ürünler	47.909.327	Tarım ve hayvancılık	25.165.602	Tarım ve hayvancılık	25.883.796	Tarım ve hayvancılık	37.134.510	Tarım ve hayvancılık	44.726.804
2	Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat	3.073.821	Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat	18.248.173	Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat	12.537.916	Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları	16.220.024	Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat	8.480.613	Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat	5.341.640
3	Kimyasal madde ve ürünler	2.309.431	Tarım ve hayvancılık	10.499.634	Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları	6.005.189	Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat	15.711.835	Kağıt ve kağıt ürünleri	6.873.927	Motorlu kara taşıtı ve römorklar	5.045.942
4	Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli mekına ve cihazlar	1.482.541	Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli mekına ve cihazlar	6.481.402	Kağıt ve kağıt ürünleri	5.373.731	Kağıt ve kağıt ürünleri	5.438.034	Motorlu kara taşıtı ve römorklar	4.710.305	Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları	3.940.682
5	Tekstil ürünleri	978.031	Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlar	5.423.896	Gıda ürünleri ve içecek	5.354.165	Motorlu kara taşıtı ve römorklar	4.358.081	Ana metal sanayi	3.700.460	Plastik ve kauçuk ürünleri	3.446.237
6	Gıda ürünleri ve içecek	685.778	Motorlu kara taşıtı ve römorklar	4.722.961	Motorlu kara taşıtı ve römorklar	3.887.616	Kimyasal madde ve ürünler	3.651.210	Kimyasal madde ve ürünler	3.526.940	Kağıt ve kağıt ürünleri	3.385.169
7	Plastik ve kauçuk ürünleri	568.557	Plastik ve kauçuk ürünleri	2.718.718	Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli mekına ve cihazlar	3.815.418	Metalik olmayan diğer mineral ürünler	3.236.493	Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları	3.180.759	Mobilya ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer ürünler	3.258.098
8	Metal eşya sanayi (makine ve teçhizatı hariç)	342.263	Kağıt ve kağıt ürünleri	2.442.614	Metalik olmayan diğer mineral ürünler	3.655.474	Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli mekına ve cihazlar	3.009.963	Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli mekına ve cihazlar	3.057.159	Kimyasal madde ve ürünler	2.989.880
9	Gizli veri	210.739	Metal eşya sanayi (makine ve teçhizatı hariç)	2.432.351	Ana metal sanayi	3.341.058	Ana metal sanayi	2.782.720	Metalik olmayan diğer mineral ürünler	1.859.759	Ana metal sanayi	2.715.720
10	Dabaklanmış deri, bavul, el çantası, saracıye ve ayakkabı	205.531	Metalik olmayan diğer mineral ürünler	2.360.479	Kimyasal madde ve ürünler	2.759.346	Tıbbi aletler; hassas optik aletler ve saat	2.741.296	Tıbbi aletler; hassas optik aletler ve saat	1.840.725	Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli mekına ve cihazlar	2.652.407
	<b>Toplam İthalat</b>	<b>16.347.324</b>	<b>Toplam İthalat</b>	<b>116.223.247</b>	<b>Toplam İthalat</b>	<b>77.458.350</b>	<b>Toplam İthalat</b>	<b>89.336.861</b>	<b>Toplam İthalat</b>	<b>81.671.852</b>	<b>Toplam İhracat</b>	<b>83.102.580</b>

## EK-5 TİM İstatistikleri<sup>1</sup>

### TİM Verilerine Göre Diyarbakır İhracatının Yıllara Göre Durumu

Yıllar	İhracat (Dolar)
2011	167.037.495
2012	203.328.390
2013	231.335.690
2014	241.026.640
2015	197.722.412
2016	167.069.400
2017	191.878.100
2018	216.024.420
2019	168.273.851

Kaynak: TİM, 2020.

### TİM Verilerine Göre 2019 Yılı Diyarbakır İhracatında İlk 10 Ülke

Ülke	İhracat (Bin Dolar)
Irak	101.327.840
Çin	34.023.250
Libya	6.126.944
Gürcistan	4.213.850
Suriye	2.393.806
Suudi Arabistan	2.264.613
İran	2.161.040
İsrail	1.748.230
BAE	1.170.140
Yemen	1.057.720
İlk 10 Ülke	156.487.430
<b>Toplam</b>	<b>168.273.851</b>

Kaynak: TİM, 2020.

<sup>1</sup> TİM verileri TÜİK istatistiklerinden bazı farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle ekler kısmına TİM verileri de ayrıca eklenmiştir.



### TİM Verilerine Göre 2019 Yılı Diyarbakır İhracatında İlk 10 Sektör

Sektör	İhracat (Bin Dolar)
Madencilik Ürünleri	47.416.209
Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	24.549.545
Otomotiv Endüstrisi	18.121.461
Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri	15.367.919
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	14.637.203
Demir ve Demir Dışı Metaller	11.716.663
Elektrik Elektronik	7.910.905
İklimlendirme Sanayii	6.547.654
Makine ve Aksamları	5.856.632
Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri	5.100.262
İlk 10 Sektör	157.224.452
<b>Toplam</b>	<b>168.273.851</b>

Kaynak: TİM, 2020.

#### 5. Kaynakça

TÜİK (2020). “Dış Ticaret İstatistikleri”, Türkiye İstatistik Kurumu, [www.tuik.gov.tr](http://www.tuik.gov.tr), 01.06.2020.

TÜİK (2020). “Nüfus İstatistikleri”, Türkiye İstatistik Kurumu, [www.tuik.gov.tr](http://www.tuik.gov.tr), 01.06.2020.

TİM (2020). “İhracat Rakamları”, Türkiye İhracatçılar Meclisi, [www.tim.org.tr](http://www.tim.org.tr), 05.06.2020.